

Колесник О. С. Проблема подвійного перекладу в контексті діалогу культур / О. С. Колесник // Культурно-мистецька освіта як складова художнього простору ХХІ століття : Зб. Матеріалів Міжн. Наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 30 квітня 2014 р. – К. : НАКККіМ, 2014. – С. 36-38.

УДК 130.2

КОЛЕСНИК Олена Сергіївна,
кандидат філософських наук,
доцент, докторант,
Національна академія керівних
кадрів культури і мистецтв
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА ПОДВІЙНОГО ПЕРЕКЛАДУ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

Активізація міжкультурних взаємодій в сучасному глобалізованому світі актуалізує питання, пов'язані з теорією та практикою перекладу як одного з ключових чинників культурного діалогу. В зв'язку з цим слід звернути увагу на групу інтерпретаційних явищ, які можна визначити в якості «подвійного перекладу».

По-перше, сюди відносяться випадки перекладу, зробленого через *мову-посередник*. Такі переклади вважалися нормою до ХІХ ст. включно. Ступінь відхилень від першоджерела при цьому примножується в геометричній прогресії, тому дослідники згоджуються, що такий «стрибок у два кроки» (Т. Гаврилів) повинен відійти у минуле. На практиці подвійний переклад все ще існує. Основна причина – необхідність розповсюдження текстів, написаних маловідомою мовою. Наприклад, деякі кельтські джерела, такі як валлійський «Мабіногіон» все ще здебільшого перекладаються з англійського перекладу. Причина – значні труднощі редагування тексту, відомого з декількох середньовічних рукописів, і малодоступність для перекладачів середньовічного варіанту ендемічної валлійської мови. Але при цьому «Мабіногіон» є

пам'яткою культури світового значення, отже, без його перекладів і тлумачень різними європейськими мовами обійтися неможливо.

В інших випадках йдеться не про цілі тексти, а про алюзії чи інкрустації, включені в іншомовний твір. Наприклад, в англомовній літературі, зокрема, в жанрі фентезі, нерідко зустрічаються посилання чи приховані цитати з кельтських міфологічних джерел. Оскільки не всі україно- та російськомовні перекладачі впізнають ці пасажі, при перекладі можуть виникати серйозні смислові накладки.

Іншим розповсюдженим варіантом подвійного перекладу є *переклад-переробка*, при якому ступінь трансформації першоджерела виходить за межі припустимого в «традиційному» перекладі (навіть найбільш вільному).

Переклади-переробки були нормою міжкультурного спілкування в XVIII і навіть XIX століттях. При цьому багато залежало від рівня взаєморозуміння конкретних народів. Так, в Німеччині шекспірівські п'єси намагалися перекласти якомога ближче до тексту, в той час як у Франції вони підлягали значній обробці, через свою суперечність не тільки правилам класицизму, але й самим основам французької ментальності.

У наш час практика перекладу-переробки відходить в минуле, поступаючись місцем створенню на основі першоджерела тексту, який позиціонується в якості нового.

В сучасній культурі найчастіше зустрічається *переснів*, (інтрасеміотичний переклад за Р. Якобсоном). При відсутності оригінальності, він вироджується у епігонство чи плагіат. З іншого боку, для російської культури характерно створення художніх артефактів, які зберігали сюжетну канву оригіналу, але принципово міняли імпліцитну філософську основу. Так, в «Піноккіо» К. Коллоді переважає релігійно-етична тематика, в «Пригодах Буратіно» О. Толстого - соціальна; «Доктор Дулітл» Х. Лофтінга закорінений в реаліях англійської глибинки - «Доктор Айболит» Корнія Чуковського є умовно-казковим; «Королівська Аналостанка» Е. Сетона-Томпсона – історія здійснення американської мрії, «Шамайка» Ю. Ковалю – історія втрат тощо.

В українській культурі переробки або переспіви не зайняли значного місця, що є одним зі свідчень відміченої дослідниками настанови вітчизняних митців на вірність оригіналу.

Третій варіант подвійного перекладу – *транскультурна адаптація* як одночасний інтерлінгвістичний та інтерсеміотичний переклад. Це явище, добре помітне в ілюстрації, і особливо – в екранізації, дає великий простір для культур-герменевтичного співставлення національних менталітетів, які приводять до «підгонки» оригіналу до горизонту очікувань інтерпретаторів та реципієнтів. В якості прикладу достатньо назвати «Анну Кареніну» Дж. Райта, де сучасний американський режисер нетрадиційно, але достатньо успішно інтерпретує російський літературний твір XIX ст.

Однак, в деяких випадках йдеться про суттєве викривлення першотексту, яке приводить до різкого зниження якості «кінцевого» твору, та до комунікативних збоїв в міжкультурному діалозі. Прикладом можуть бути радянські фільми про Америку, американські – про СРСР. В сучасному мистецтві впадає в око інтерес японських аніматорів до європейської культури при поганому розумінні її духовної сутності. Це приводить до зворотного ефекту: західні любителі аніме починають сприймати власну спадщину в дещо профанізованій японській інтерпретації.

Нарешті, слід згадати про такий варіант подвійного перекладу, як *дубляж* фільмів. До перекладу тексту тут додається інтерпретація характерів персонажів як редактором, який підбирає акторів з відповідним тембром голосу та темпераментом, так і самими цими акторами. Для пострадянського дубляжу було типове підвищення ступеня умовності в порівнянні з оригіналом, хоча в останній час від цієї «гіпер-інтерпретації» починають відходити.

В цілому ж, можна відмітити, що крайнощі подвійного перекладу, який суттєво змінює тему, ідею та стилістику першоджерела, відходять у минуле. Однак, сам цей феномен продовжує існувати у трансформованих формах, що заслуговує на подальше дослідження.

